

Frazemi s pomenom 'piti' in 'biti pijan' v slovenskem in ruskem jeziku

Elena Savelieva

IZVLEČEK: V prispevku ima avtorica namen prikazati, kako se prekrivata in razlikujeta frazeologiji slovenskega in ruskega jezika pri izražanju pijančevanja oz. pijanosti, ki sta v obeh jezikih predstavljena z bogato paleto frazemov.

ABSTRACT: The author intends to show the overlapping and the differences between Slovene and Russian phraseology for drinking and drunkenness. There is a wide variety of phrasemes covering this topic in both languages.

1 Uvod

Kontrastivne primerjave frazeologije različnih jezikov so pokazale, da pogostokrat v frazeološkem sestavu dveh ali več jezikov prihaja do podobnosti. Le-te se kažejo predvsem v procesih frazeologizacije in izkazujejo nekatere univerzalne zakonitosti (Jesenšek 2000, 242–243). Že Solodub (1982, 108), ki se je ukvarjal z vprašanjem tipološkega ujemanja frazeoloških enot v različnih jezikih, je omenjal dva dejavnika, ki prispevata k podobnim načinom izražanja situacij v frazemih: (1) skupne življenjske izkušnje, podobni logični in asociativni procesi mišljenja ter videnje sveta, tudi pri takih narodih, ki nimajo nobenih jezikovnih stikov; (2) tesni zgodovinski stiki med posameznimi narodi. Drugi dejavnik povzroča, da se lahko zblížajo frazeološki sistemi jezikov, ki niso sorodni.¹ V evropskem kulturnem prostoru bo visoka stopnja ujemanja pri frazemih, ki segajo v tradicijo antike in krščanstva. Tesni stiki med posameznimi narodi pa lahko privedejo do prevzemanja frazemov. Toda pri prevzemanju in kalkiranju jezik iz drugojezičnega poimenovanja ne sprejme samo oblikovno in strukturno, temveč tudi pojmovno podobo, s katero se strinja, saj drugače ne bi prišlo do prevzemanja (Jesenšek 2000, 243). Glede na to, da ruščina in slovenščina nista bili v tesnem

¹ Treba je opozoriti na medjezikovno frazeološko homonimijo, ko pomeni frazemov ne sovpadajo, čeprav imajo isto strukturo, npr. ruski frazem *iz koži von lezt'* pomeni 'prizadevati si', medtem ko nemški frazem *aus der Haut fahren* pomeni 'razjeziti se', tako tudi slovenski frazem *skočiti iz kože*.

stiku kot na primer slovenski in nemški jezik, lahko pri primerjavi ruskih in slovenskih frazemov izhajamo iz prve točke, kot jo navaja Solodub. V obeh jezikih lahko pride do podobnosti pri frazemih na podlagi podobnih življenjskih izkušenj, podobnega načina mišljenja in dojemanja. Predstavniki kognitivnega jezikoslovja trdijo, da človek dojema svet in ga oblikuje metaforično, s pomočjo podob. To se kaže tudi v frazeologiji. Frazemi so pretežno motivirane enote, v svoji notranji zgradbi imajo podobo. Ta se oblikuje iz pomenov prvotnih besed, ki so v sestavu frazema, šele potem te besede dobijo nov pomen, pri tem pa pustijo sled prvotnega pomena v podobi (Čerdanceva 1996, 64). Povezanost pomena in podobe je lahko eksplisitna ali implicitna. V primeru slednjega je treba poseči v zgodovinski razvoj frazema, da bi ugotovili prvotno situacijo, na podlagi katere je prišlo do njegovega nastanka. Nemalokrat je bilo poudarjeno, da je frazeologija načelno usmerjena v človeka, frazemi prvotno nastajajo, da bi interpretirali svet, izražali subjektiven in čustveno obarvan odnos govorca do sveta (Dobrovol'ski, Karaulov 1993). Večje število frazemov v jeziku za označevanje določenih pojavov, dejanj, lastnosti priča o tem, da se človek najbolj zanima zanje, srečuje se z njimi vsak dan in jih doživlja. Povsem logično je, da bo negativno vrednotenje v frazeologiji imelo najobsežnejše skupine. Ena izmed takih je pijančevanje. Naša naloga je predvsem primerjalno prikazati, kako se pijanost frazeološko izraža v slovenskem in ruskem jeziku in katere podobe se najpogosteje pojavljajo v obeh jezikih.

2 Frazemi, ki ubesedujejo pijančevanje in pijanost

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1998, 840, 1515) najdemo naslednjo razlago besed *pijan* oz. *vinjen*: *pijan* '1. ki zaradi zaužite alkoholne pijače ne govori, ne ravna normalno, razsodno // ki izraža, kaže tako stanje'; *vinjen* 'ki se mu zaradi zaužite alkoholne pijače zmanjša sposobnost normalnega, razsodnega mišljenja, ravnanja'.² Vse razlage slovarja so potrjene tudi v frazemih, npr. *jezik se komu zapleta*, *pijan, da samega sebe vika*, *piti kot goba* itd. Glagole, ki v slovenskem jeziku pomenijo 'piti alkoholne pijače', je zbral Janez Keber (1992, 109): *izpijati*, *pijančevati*, *pijaniti*, *pijuckati*, *cediti*, *črepati*, *cuzati*, *lokati*, *luckati*, *nategovati*, *nažhtati se*, *pokušati*, *pokusiti*, *pupati*, *pupcati*, *srebat*, *srebrniti*, *tankati*, *zamakati*, *zvrčati*, *žlampati*. Temu seznamu bi še lahko dodali glagole: *nabrenkati se*, *nacehati se*, *nacukati se*, *nagostiti se*, *nakresati se*, *nasekati se*, *nasrkati se*, *natakati se*, *natreskati se*, *natrkati se*, *navleči se*, *nažlampati se*, *nažreti*, *zaliti se* ter *bandati*, *cehati*, *lumpati*.

Številne frazeme, ki poimenujejo dejanje 'piti', stanje 'pijan' in posledice pitja v obeh jezikih, se da pomensko razdeliti v tri večje skupine. Prva in druga skupina bosta imeli še podpomene glede na intenzivnost.³

² Treba je omeniti, da slovarska razlaga ne daje določenih razlik med besedama *pijan* in *vinjen*. Ne glede na to so bili frazemi, ki so imeli v svoji razlagi besedo *vinjen*, uvrščeni v skupine s pomenom 'nekoliko pijan', ker se razlika kaže npr. v ponazarjalnem primeru *bil je vinjen*, *ne pa pijan*, ki ga najdemo v geslu *vinjen*.

³ Glede na to, da je ruska frazeologija precej raziskana in je dosegljiva v slovarjih, navajamo samo slovenske frazeme. Enojna poševnica loči variante, dvojna pa glagolski vid. V

2.1 Pitje alkohola glede na količino in pogostnost:

2.1.1 občasno malo piti oz. popiti malo alkoholne pijače:

pogledati v kozarec (ekspr.), *močiti grlo/namočiti si grlo* (ekspr.), *kdo rad lok lok/luk luk* (šalj.), *dati ga na zob* (pog., ekspr.), *rukniti ga* (pog., ekspr.), *suniti ga* (pog., ekspr.);

2.1.2 občasno se predajati pijančevanju:

(pridno) gledati v kozarec (ekspr.), *globoko gledati/pogledati v kozarec* (šalj.), *segati po steklenici* (ekspr.), *(pridno) prazniti/izpraznjevati kozarce* (ekspr.), *(pridno) nagibati kozarce* (ekspr.), *(vztrajno) objemati kozarec* (ekspr.), *ovijati kozarec/steklenico* (ekspr.), *ne braniti se kozarca* (ekspr.), *sedeti pri majoliki* (ekspr.), *sušiti vino* (ekspr.), *ladjice potapljati, piti ga* (pog., ekspr.), *cukati ga* (ekspr.), *polokati//lokati ga* (pog.), *luckati ga* (pog., ekspr.), *pokončati ga* (šalj.), *srebatii//srebniti ga* (pog., ekspr.), *srkati//srkniti ga, (posrkniti ga)* (pog., ekspr.), *usušiti ga* (ekspr.), *vleči ga* (pog.), *zdelati ga* (pog., ekspr.), *zvrčati ga* (pog., ekspr.), *žehtati ga* (slabš.), *žreti ga* (pog.);

2.1.3 zelo, veliko piti:

piti kot (božja) mavra (ekspr.), *piti kot krava* (pog., ekspr.), *piti kot žaba* (ekspr.), *piti kot žolna* (ekspr.), *piti kot živina, piti kot goba, piti ko lij, piti na mrtvo/na žive in mrtve* (ekspr.), *piti skozi rokav in ne skozi grlo, natakati se/nalivati se z vinom* (ekspr.), *piti, kot bi v jamo zlival, imeti gobe v želodcu* (ekspr.);

2.1.4 popolnoma se predati alkoholu:

utopiti se v vinu, vdati se pijači.

2.2 Pijanost (stanje pijanega človeka) glede na stopnjo:

2.2.1 biti nekoliko pijan:

biti pod gasom (nižje pog., ekspr.), *biti pod paro* (pog.), *biti v rožicah* (pog., ekspr.), *imeti ga pod kapo* (pog., ekspr.), *imeti ga pod klobukom* (pog.), *imeti ga pod streho* (pog., ekspr.), *(malo) ga imeti v glavi* (pog., ekspr.), *imeti muho, biti mehak, biti korajžen, imeti ga* (pog., ekspr.), *čutiti ga* (pog., ekspr.);

2.2.2 biti zelo, močno pijan:

pijan kakor/kot kmečka nevesta, pijan kakor/kot metla, pijan kot muha (ekspr.), *biti nadelan kot muha, biti nadelan do mrtvega, pijan kot čep* (pog.), *pijan kot klada, pijan kot voha, pijan kot žolna, pijan kot batina, pijan kot krava* (pog., ekspr.), *pijan kot (božja) mavra* (ekspr.), *pijan kot prasec, pijan kot svinja* (vulg.), *pijan/natreskan kot kanon, na smrt pijan* (ekspr.), *pijan kot bi bil ubit, pijan kot dež, pijan v pilko* (nar.), *pijan do nezavesti* (ekspr.), *biti potrjen* (žarg.), *biti trd, dobiti ga v glavo, nabrati se ga kakor berač mraza* (pog.), *nabrenkati se ga* (pog.), *nacediti se ga* (pog., ekspr.), *nacukati se ga* (pog., ekspr.), *nakresati se ga* (pog.), *nalesti se ga, nalokati se ga* (pog.), *naložiti se ga* (pog., ekspr.), *naluckati se ga* (pog., ekspr.),

---

okroglem oklepaju so fakultativne sestavine. Nekateri frazemi imajo stilne oznake, povzete po SSKJ. Za vir so služili Slovar slovenskega knjižnega jezika (1998), Slovenski pravopis (1962), Pleteršnikov slovensko-nemški slovar (1894/95) in razprave posameznih avtorjev. Ruske frazeme gl. v Birih, Mokienko, Stepanova (2001), gesla НАПИВАТЬСЯ/НАПИТЬСЯ (ПИТЬ), ПЬЯНСТВОВАТЬ, ПЬЯНЫЙ.

nasekati se ga (pog., ekspr.), *natreskati se ga*, *natrkati se ga* (pog., ekspr.), *nazobati se ga* (pog., ekspr.), *napiti se ga* (pog.), *nasrkati se ga* (pog., ekspr.), *nažehitati se ga* (pog., slabš.), *nažreti se ga* (nizko, pog.), *napiti se do mrtvega* (ekspr.);

2.2.3 biti tako pijan, da se ne zaveda svojega početja:

pijan, da samega sebe vika; *pijan, da mački pravi botra* (ekspr.); *pijan, da bi žabe vikal* (ekspr.); *pijan, da ne loči meseca od sonca*; *pijan, da ne ve zase*.

2.3 Posledice pitja alkohola (fizične in psihične):

2.3.1 biti pijan do halucinacij:

videti bele miši;

2.3.2 imeti težave z govorom:

jezik se komu feclja;

2.3.3 imeti težave z obvladanjem telesa:

biti tako pijan, da še z enim prstom ne more migniti; *biti opletav* (ekspr.); *biti mehak*; *meriti cesto* (ekspr.); *voziti barko* 'pijan se opotekati iz krčme v krčmo', *razkazovati opico*;

2.3.4 imeti glavobol od pijanosti:

imeti mačka, *imeti opico*.

3. Analiza frazemov

3.1 Na podlagi primerjanega gradiva se da v jezikih glede na pomensko, motivacijsko in oblikovno raven določiti štiri skupine frazemov:

- (2) frazemi, ki so v obeh jezikih identični na pomenski, motivacijski (podoba) in oblikovni ravni: *piti kot goba* – *пить как (грецкая) губка*, *pijan kot klada* – *пьян как колода*, *пьян как чурбан*, *pijan kot svinja* – *пьян как свинья*;
- (3) frazemi, ki so identični v pomenu in podobi, razlikujejo se v obliki: *gledati/pogledati v kozarec* – *заглядывать в рюмку*, *močiti grlo/namočiti si grlo* – *промочить горло*, *biti pod paro* – *под парами*, *biti pod gasom* – *под газом*, *biti korajžen* – *под куражом*, *v kuраже*, *napiti se do mrtvega* – *напиваться/напиться в усмерть*, *пьян в усмерть*, *pijan kot bi bil ubit*, *na smrt pijan* – *мертвецки пьян*, *pijan do nezavesti* – *напиваться/напиться до потери сознания*;
- (4) frazemi, ki imajo identičen pomen in obliko, razlikujejo se v podobi: *pijan kot prasec* – *пьян как свинья*, *пьян как зюзя*, *pijan kot batina* – *пьян как колода*, *как чурбан*, *piti kot živina*, *kot krava*, *kot žolna*, *kot žaba* – *пить как лошадь*;
- (5) frazemi, ki so identični v pomenu, razlikujejo se na motivacijski in oblikovni ravni. Sem spadajo vsi drugi frazemi, npr. slovenski *sušiti vino*, *sedeti pri majoliki*, *ladjice potapljati*, *imeti gobe v želodcu*, *imeti ga pod kapo*, *voziti barko*, *razkazovati opico*; ruski frazemi *наливать/налить бельмы*, *заливать/залить глаза вином*, *заливать/залить шары*, *пить горькую/мертвую*, *напиваться/напиться в дрызг*, *в дупель*, *в дребь*, *совершать/совершить возлияние* itd.

Do razlik med jezikoma na strukturni ravni prihaja predvsem zaradi različnih načinov izražanja predikacije. Slovenščina uporablja pomožni glagol *biti*, česar ruščina nima v svoji skladnji, npr. frazemi *biti pod paro*, *biti pod gasom*, *biti v rožicah*, *biti trd*. Med slovenskimi frazemi je veliko primerov s strukturo *glagol + osebni zaimke*. Tovrstni frazemi so značilni za slovenski jezik. Osebni zaimke *ga* je »prikrito« poimenovanje alkohola. Pri obravnavi frazemov s to strukturo je Kržišnikova postavila še vedno aktualno vprašanje: ali gre za frazeme ali za besede s prostim morfemom (Kržišnik 2001, 248). Osebni zaimke *ga* se pojavi tudi v frazemih *imeti ga pod kapo/pod klobukom/pod streho* in v primerih *naložiti se ga*, *naluckati se ga*, *nasekati se ga* itd. Oba jezika izražata skrajno mero s predlogom *do* (*do nezavesti*, *do mrtvega*; *до упора*, *до бесчувствия*), poleg tega ima slovenščina primere s predlogom *na* (*na žive in mrtve*), ruščina pa s predlogom *v* (*в усмерть*, *в доску*). Razliko med jezikoma je opaziti tudi v obliki primerjalnih frazemov. Oba jezika imata namreč frazeme z obliko *glagol/pridevnik* (piti/pijan) + *kot/kakor* + *samostalniška beseda ali besedna zveza*. Slovenščina ima poleg tega frazeme z obliko *glagol/pridevnik + (kot) + stavek* (npr. *pijan, da samega sebe vika*; *piti, kot bi v jamo zlival*; *pijan, kot bi bil ubit*).

3.2 Že s površnim pogledom na zbir frazemov, ki poimenujejo pijančevanje, lahko ugotovimo, da so zelo različni z oblikovnega in motivacijskega vidika. Pozornost bo posvečena frazemom s pomenom *piti* in *biti pijan*. V obeh jezikih predvsem izstopajo primeri, ki imajo v svojem sestavu predmetna poimenovanja, npr. *kozarec*, *klada*, *goba* in poimenovanja živali, npr. *krava*, *konj*, *svinja* itd. V ruščini tvorijo obsežno skupino frazemi, ki imajo za sestavino poimenovanje poklicev, npr. *пьяный как грузчик/дворник/извозчик/лакей/пожарник* 'pijan kot nakladač, hišnik, kočijaž, lakaj, gasilec', *пить, напиваться//напиться как сапожник, пить как мастер портной, как старый морской волк* 'piti, napiti se kot čevljar, krojač, star, izkušen mornar'. Podobnih frazemov s pomenom 'piti' ali 'biti pijan' slovenščina nima.

3.2.1 Frazemi s sestavino, ki poimenuje predmet⁴.

3.2.1.1 Med poimenovanji predmetov, ki nastopajo v frazemih, izstopajo predvsem tisti, ki spadajo v pomensko polje 'posoda', npr. *kozarec*, *steklenica*, *majolika*, *lij* idr. Poimenujejo dejanje 'piti', ki je prikazano s pomočjo situacij: premikanje, dotikanje posode za pijačo ali nahajanje blizu le-te, npr. slovenski frazemi (*pridno*) *gledati//pogledati v kozarec*, *segati po steklenici*, *ne braniti se kozarca*, *prazniti//izpraznjevati kozarce*, (*pridno*) *nagibati kozarec*, (*vztrajno*) *objemati kozarec*, *ovijati kozarec/steklenico*, *sedeti pri majoliki* in ruski *заглядывать в рюмку (рюмочку)/в бутылку* 'pogledati v steklenico', *прикладываться//приложиться к бутылке* 'dotikati se steklenice', *пропускать по рюмочке /по маленькой* 'spustiti po kozarčku, malem' (metonimično izražanje kozarčka vina) /*стаканчик (по стаканчику)*, *хлопнуть по маленькой*, *нырнуть по маленькому*

⁴ Beseda *predmet* se uporablja v drugem slovarkem pomenu 'kar je izdelano, narejeno za zadovoljevanje določenih potreb, opravljanje določene dejavnosti'.

'izpiti na dušek po malem', in frazem *придерживаться рюмочки/стаканчика* 'držati se kozarčka'.⁵ Do razlik med jezika prihaja na pomenski ravni. Slovenski frazemi označujejo občasno pitje alkohola v velikih količinah, ruski pa razen zadnjega, ki ima pomen 'stalno piti', poimenujejo občasno pitje, popivanje v malih količinah, kar se vidi tudi iz manjšalne oblike besed *kozarec* in *steklenica*. Poleg navedenih frazemov sta še dva, ki gradita na različnih podobah, in sicer slovenski frazem *sedeti pri majoliki* in ruski *раздавить бутылку* ('poteptati steklenico'), ter še primerjalna frazema, ki imata v svojem sestavu besede, ki so nekako v zvezi s pijačo: slovenski frazem *piti kot lij* in ruski *пить как (бездонная) бочка* (dobesedno 'piti kot sod brez dna'). V slovenskih frazemih, ki prikazujejo stanje pijanosti, nastopajo tudi poimenovanja predmetov za mašenje posod za vino: *biti natreskan kot čep*, *pijan kot čep/kot veha*, *pijan v pilko*. Po Kebru je prišel *čep* v primeru zaradi svoje vloge pri sodu, v katerem se nahaja pijača. Enako velja za *pilko*, ki v bizeljskem narečju pomeni 'čep', in *veho* (Keber 2003, 33). Ruskojezičnemu govorniku *čep* ne bo asociiral pijanosti, temveč neumnost, kar se kaže iz frazema *глуп как пробка*.

3.2.1.2 Stanje pijanosti se primerja tudi z neprožnimi predmeti, ki so omahljivi v navpičnem stanju, npr. *pijan kot metla/kot klada/kot batina*, *пьян как чурбан*, *пьян как колода*. Morda tudi primerjava s *kanonom* v frazemu *pijan/natreskan kot kanon* gradi na isti podobi omahljivosti. Ruski frazemi *пьян как стелька*, *пьян в стельку*, *напиваться//напиться как стелька* imajo v svojem sestavu besedo *podplat*, torej biti tako pijan, da leži kot podplat. Isto podobo ležečega stanja ima frazem *напиваться//напиться в доску* 'napiti se kot deska'.

3.2.1.3 V frazemih nastopajo še druga poimenovanja predmetov. V obeh jezikih veliko količino pitja med drugim izraža primerjava z *gobo* 'prožen luknjičast predmet, ki vpija vodo': *piti kot goba*, *пить как грецкая губка*. Za razliko od slovenščine se v ruščini z *gobo* ne primerja le pitje, ampak tudi stanje pijanosti *пьян как грецкая губка*. V Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju v geslu *pijan* najdemo primer *biti pijana goba*, v geslu *goba* pa *imeti gobo v želodcu*, ki je prisoten tudi v nemščini *einen Schwamm in Magen haben*. V ruščini se v frazemih pojavljajo še deli oblačil kot *галстук* in *воротник*: *закладывать//заложить за галстук/за воротник*, kar dobesedno pomeni 'polagati za kravato, ovratnik'. Stanje pijanosti se v ruščini primerja tudi z *dežnikom*: *напился (напиться) как зонтик* 'napil se je kot dežnik', ki je mogoče nastal iz dejstva, da se blago dežnika pod močnim dežjem zelo namoči. Samo za slovenski jezik so značilni naslednji primeri, v katerih se kot sestavina pojavljajo predmeti: *imeti ga pod kapo/pod klobukom/pod streho*. Frazemi poimenujejo stanje opijanjenja.

3.2.2 Frazemi s poimenovanjem živali

V obeh jezikih se čezmerno pitje in stanje opijanjenja največkrat primerja z živalmi, npr. *piti*, *pijan kot (božja) mavra/kot krava/kot žolna*, *piti kot žaba/kot*

⁵ Podobne frazeme najdemo tudi v nemščini *gern ins Glas gucken*, *zu tief ins Glas gucken* ali *zu tief in die Kanne gucken*, *zur Flasche greifen*, *dem Glas(e) (fleißig) zusprechen*.

*živina, pijan kot muha, nadelan kot muha, imeti muho, pijan kot svinja/kot prasec; пить как лошадь 'konj', напиваться//напиться, пьяный как свинья /как зюзя, муху раздавить (зашибить, задавить, убить) dobesedno 'zadaviti, ubiti muho'. Izmed predstavnikov večjih domačih živali v ruskih frazemi s pomenom 'zelo piti' nastopa samo *konj*, v slovenščini pa *krava* oz. *mavra* in skupno ime *živina*, pri čemer se sestavina *krava* pojavi pri označevanju tako dejanja 'piti' kot stanja 'biti pijan'. Janez Keber meni, da je zaradi velike ješčnosti in sploh velikih potreb po krmi in vodi *krava* zelo »primerna« za take primerjave (1992, 107; 2001, 76). Tako sta tudi »primerna« *živina* in *konj*. Prvotna primerjava v frazemu *pijan kot mavra* je motivirana z ljudskim verovanjem o mavrici, ki pije vodo. S časom pa je nastala nova motivacija, povezana z *mavro* kot kravo posebne barve, tj. črna ali črnomarogasta *krava* (Kržišnik 1994, 94; Keber 2001, 76–77). Stanje velike pijanosti se v obeh jezikih primerja s *svinjjo* oz. *prascem*. Pri tem ima ruščina še podobo prašičjega cviljenja: *напиваться/напиться до поросячего визга*. Po mnenju Kebra se svinji pripisuje dosti slabega, zato ni presenetljivo, da je rabljena tudi za poimenovanje pijanosti (1992, 108–109; 2001, 83). Drugi živalski poimenovanji, ki sta prisotni v slovenskih frazemih s pomenom 'zelo piti', sta še *žolna* in *žaba*. *Žaba* je po mnenju Janeza Kebra prišla v poštev zaradi dejstva, da je vodna žival. Avtor dopušča tudi možnost, da zaradi negativne metaforične rabe za označevanje ljudi. *Žolna* se verjetno povezuje s pijanostjo zaradi svojega drugega poimenovanja *pivka* (Keber 2001, 84, 85–86; 2003, 121, 124). Jezika sta za pojem pijanosti izbrala različne živali, kar ni presenetljivo, saj lahko različni narodi isti živali pripisujejo različne lastnosti. V ruščini izstopa pri *žabi* kot določujoča lastnost njena hladnokrvnost (*холодный как лягушка*), pri *kravi* pa težko premikanje zaradi velikosti (*неуклюжая, неповоротливая как корова*). *Živina* se povezuje z nevljudnim, nekulturnim obnašanjem in siromašnim življenjem (*вести себя, поступать как скотина; жить как скот*). Pri *žolni* je znano, da trka po stebelu drevesa. Na podlagi tega je prišlo do frazema *долбит как дятел* 'velikokrat ponavlja eno in isto'. Zanimiva je primerjava z *muho*. Keber razlaga, da muha že od nekdaj velja za nosilko zla in kužnih bolezni. V krščanski simboliki je podoba greha in je četrta med egiptovskimi nadlogami. Zato ni čudno, če se pojavi pri označevanju pijanosti. (1992, 109; 2001, 81). Ruščina ima tri frazeme s sestavino *muha*. V ruskem etimološkem slovarju frazemov najdemo naslednjo razlago: prvotna sestavina frazema *муху раздавить (зашибить, задавить, убить)* je izraz *ubiti muho*, kar je v žargonu pri igri s kartami pomenilo »pokriti manjšo karto z večjo ali z adutom«. »Muha« je bila modna igra s kartami na začetku 19. stoletja, ki so jo posebej igrali vojaki. Po tej igri so se *vračali z muho v glavi* 'malo pijani'. Izraz *с мухой* je pomenil 'z zmago, s srečo'. Drugi frazem v ruščini, ki ima sestavino *muha*: *под мухой* je nastal kasneje pod vplivom frazemov tipa *под хмельком* (Slovar' ruskoj frazeologii, 391–392). V Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju pod geslom *muha* najdemo zanimiv podatek, in sicer šesti pomen besede *muha* je *slepa muha* 'neka igra, ki se drugod imenuje slepa miš'.*

3.2.3 Frazemi, ki imajo v svojem sestavu druge sestavine, gradijo na naslednjih podobah:

- podoba negibnosti je prisotna v frazemih: *napiti se do mrtvega, biti nadelan do mrtvega, pijan kot bi bil ubit, na smrt pijan, pijan do nezavesti, piti na mrtvo/na žive in mrtve; напиваться//напиться в усмерть, пьян в усмерть, мертвецки пьян, напиваться//напиться, пить до бесчувствия* 'do brezčutja', *до потери сознания* 'do nezavesti', *до потери пульса* 'do izgube pulza';
- podoba spanca oz. spanja (prim. 'stanje telesnega in duševnega počitka s popolnim ali delnim zmanjšanjem zavesti') je prisotna predvsem v ruskih frazemih *пить беспробудно, безпросыпно, без просыпу*;
- podoba veselega stanja in razbrzdanega vedenja najdemo v naslednjih frazemih: *biti v rožicah, biti korajžen, быть навеселе, под куражом, в кураже*;
- na absurdnih dejanjih, ki jih človek ne počenja v »normalnem« stanju, temeljijo naslednji frazemi: *pijan, da samega sebe vika; pijan, da mački pravi botra; pijan, da bi žabo/žabe vikal; pijan, da ne loči meseca od sonca*. V ruščini je frazem *напиваться до положения риз*, kar dobesedno pomeni 'napiti se do slačenja', tj. človek se tako napije, da si sleče oblačila;
- halucinacije, ki jih ima človek po užitju čezmerne količine alkohola, so pomenska osnova naslednjih frazemov: *видети bele miši, напился до чертиков, напился до зеленого змея*;
- na podobi neomejenosti oz. čezmernosti temeljijo naslednji frazemi: *piti skozi rokav ne skozi grlo; piti, kot bi v jamo zlival, natakati se/nalivati se z vinom, utopiti se v vinu, хлебнуть (выпить) лишнее* 'srkniti, popiti nad mero'.

4. Sklep

Analiza je pokazala, da je zelo malo frazemov, ki bi bili identični na vseh treh ravneh: pomenski, motivacijski in oblikovni. Več je takih frazemov, ki se razlikujejo ali na motivacijski ali na oblikovni ravni. Največjo skupino pa sestavljajo frazemi, ki imajo različne skladenjske zgradbe in gradijo na različnih podobah. Izmed sestavin, ki se najpogosteje pojavljajo v frazemih, prevladuje predmetna in živalska leksika, npr. *živina, krava, muha, svinja, prasec, čep, klada* itd. Poleg razlik najdemo v obeh jezikih veliko skupnega. Upoštevajoč podobe, ki se pojavljajo v frazemih, lahko rečemo, da oba jezika prikazujeta pijanega človeka kot nekoga, ki se ukvarja z nekoristnim delom (npr. primerjava s premikanjem posode za vino), ki ni v »normalnem« fizičnem stanju (primerjava z omahljivimi, ležečimi predmeti), ki ni v »normalnem« psihičnem stanju (absurdna dejanja in halucinacije), ki popije več kot se spodobi (npr. primerjava z živalmi). Pod besedo »normalno« je mišljeno predvsem spodobno vedenje in ravnanje, ki je v skladu z določenimi moralnimi normami in pravili neke skupnosti. Zato imajo frazemi, ki tematizirajo pijančevanje, močno negativno konotacijo. Primerjalna analiza je potrdila v uvodu navedene

trditve, da v frazeologiji različnih jezikov vladajo univerzalni mehanizmi nastajanja frazemov, ki se prikazujejo predvsem na abstraktni ravni in so posledica skupnih življenjskih izkušenj, podobnih procesov mišljenja in videnja sveta.

Literatura

- Apresjan, Jurij, 1995, *Obraz človeka po dannym jazyka: popytka semantičeskogo opisaniya*, *Voprosy jazykoznanija* 1, Moskva, 37–67.
- Čerdanceva, T., 1996, *Idiomatika i kul'tura*, *Voprosy jazykoznanija* 1, Moskva, 58–70.
- Dobrovol'skij, D., Karaulov, 1993, *Idiomatika v tezauruse jazykovej ličnosti*, *Voprosy jazykoznanija* 2, Moskva.
- Dolenjc, B., 1999, *Iz zakladnice pregovorov »Po pameti ga pijemo, da pamet ne zgubimo«*, *Slamnik* 11, 10.
- Fink-Arsovski, Željka, 2002, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb, Filozofski fakultet, 48–50.
- Jesenšek, Vida, 2000, *Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti*, *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije* 2, 236–247.
- Keber, Janez, 1991, *Biti pijan, imeti opico, imeti mačka, piti kot krava, žaba itd.*, *Mohorjev koledar*, Celje, 107–110.
- Keber, Janez, 1996, 1998, *Živali v prispodobah* 1, 2, Celje.
- Keber, Janez, 1997, *Živali v prispodobah – opica, nevšečna človekova sorodnica*, *Jezikoslovni zapiski* 3, 127–137.
- Keber, Janez, 1998, *Tudi tako se lahko reče: Žlahta je strgana plahta. Dati ga na zob. Imeti pod palcem*, *Družinska pratika*, Celje, 106–112.
- Keber, Janez, 2001, *Živali v izrazih s pomenom 'pijan, pijanost, (o)piti (se)'*, *Traditiones* 30, 2, 73–88.
- Kržišnik, Erika, 1994, *Frazeologija kot izražanje v »podobah«*. *Pouk slovenščine malo drugače*, ur. M. Križaj Ortar, M. Bešter, E. Kržišnik, Trzin, 91–140.
- Kržišnik, Erika, 2001, *Frazemi s strukturo »glagol + osebni zaimek« v slovenskem jeziku*. *Frazeografia słowiańska*, Opole, 239–248.
- Solodub, J., 1982, *K voprosu o sovpadenii frazeologičeskikh oborotov v različnih jazykah*, *Voprosy jazykoznanija* 2, 106–114.
- Šašel, Ivan, 1933, *Kaj pripovedujejo slovenski pregovori o pijanstvu*, *Domoljub* 47, Ljubljana.

Slovarji

- Bajec, Anton, 1962, *Slovenski pravopis*, Ljubljana, DZS.
- Bezlaj, France, 1976, 1982, 1995, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana.
- Birih, A., Mokienko, V., Stepanova, L., 1998, *Slovar' ruskoj frazeologii, Istoriko-etimologičeskij spravočnik*, Sankt Peterburg, Folio-press.
- Birih, A., Mokienko, V., Stepanova, L., 2001, *Slovar' frazeologičeskikh sinonimov russkogo jazyka*, Moskva, Astrel', AST.

- Jarancev, R., 2001, *Russkaja frazeologija, Slovar'-spravočnik*, Moskva, Russkij jazyk.
- Keber, Janez, 2003, *Frazeološki slovar slovenskega jezika, poskusni zvezek*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Pleteršnik, Maks, 1974, *Slovensko-nemški slovar I, II*, Ljubljana.
- Slovenski pravopis*, 2001, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* 1998, Elektronska izdaja na plošči CD-ROM, Ljubljana.
- Snoj, Marko, 1997, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Phrasemes Meaning 'to drink' and 'to be drunk' in Slovene and Russian Summary

Comparative analyses of phraseology in different languages have shown that there are similarities in expressing certain topics, i.e. there are universal principles governing the formation of phrasemes. These principles originate in common experiences in life of nations and their similar processes of thinking and perception of the world. Universal principles are typical of Russian and Slovene phraseology as well. This article discusses phrasemes meaning 'to drink' and 'to be drunk'. Similarities between these phrasemes are found especially at an abstract level.

Considering the imagery used in these phrasemes it can be said that both languages describe a drunken person as somebody who is doing something useless (e.g. comparison with moving wine vessels: segati po steklenici, ne braniti se kozarca, prazniti/izpraznjevati kozarce, (pidno) nagibati kozarec, прикладываться//приложиться к бутылке, пропускать по рюмочке, придерживать рюмочки/стаканчика, etc.), as somebody who is not in "normal" physical condition (comparison with unstable, lying objects: pijan kot metla/kot klada/kot batina, пьян как чурбан, пьян как колода, etc.), as somebody who is not in "normal" mental state (absurd actions and hallucinations: pijan, da samega sebe vika; pijan, da mački pravi botra, videti bele miši, napilja do чертиков, napilja do зеленого змея, etc.), as somebody who drinks more than what is considered to be decent (e.g. comparison with animals: piti, pijan kot (božja) mavra/kot krava, pijan kot svinja/kot prasce; пить как лошадь, напиваться//напиться, пьяный как свинья, etc.). Here "normal" is mainly used to denote decent behaviour as perceived in accordance with certain moral standards and rules of a given society. Therefore there is a strong negative connotation in phrasemes denoting (excessive) drinking. According to the results of author's analysis the most frequent components in phrasemes describing (excessive) drinking are lexemes that denote objects and animals, e.g. čep 'cork', klada 'log', živina 'cattle', krava 'cow', muha 'fly', svinja 'pig', etc.